

МОСТ МОСТ

СПИСАНИЕ "МЛАДИНА"

Светлана Стойчева

(Продължение от кн. 3)

От първата към последните годишници на списание „Звезда“ може да се проследи пътят на жанровото формиране на прозата за деца. Още в първата „покана“ на списанието се съдържа характеристиката на четивата—примери или илюстрации, изходната база, от която започва развитието на прозата за деца: „В „Младина“ всякой читател ще намери да прочете добри примери, на които трябва да подражава. На много места пък ще срещне да се описват лоши и развалени хора...“. В сравнение с „Пчелица“ авторските публицистични разсъждения върху дадена нравствена ценност все по-често се замесват или се комбинират със замислени случки, илюстриращи тази ценност. Абстрактно морализаторските четива (макар и написани на достъпен език) се стремят да се превърнат в илюстративно морализаторски четива. Те имат заглавия, каквито се срещат още в Славейковото списание: „Трудът“, „За гордостта“, „Честност“, „Свободата“, „За отечеството“, но всички разказват за „примерни прояви“ на трудолюбиви, горделиви, честни или родолюбиви деца.

Отличителна черта на тези първи илюстративни разказчета е стремението към конкретизация, която отначало се постига само външно — като се сменят формално имената на персонажите, без това да има нещо общо с тяхната индивидуализация.

Най-често собствените имена се използват за заглавия, при което в съдържанията се образува цял именник на българските имена (в стила на побългаряването, чуждите имена в преведените разказчета най-често се променят). Такъв заглавия само от една книж-

ка на осмата годишница (1898 г.) са: „Кина“, „Пенка“, „Цветанкиният спасител“, „Дешка“, „Милостивият Стоенчо“, „Юначният Боянчо“.

В първите годишници на „Младина“ може да се говори за затруднена жанрова идентификация на прозата. Не случайно само стихотворенията са подписани под самите текстове, а останалите автори (на прозаическите текстове) могат да се научат единствено от съдържанието. Тяхната дейност е определена като „съобщава“, „написал“, „нагласил“, но без да се усеща ясно отграничение на трите дейности. Отначало много рядко, но все пак започва да се използва жанровото уточнение „разказ“, очевидно без претенции за намерени твърди жанрови признаци.

През 1908 г. като „разказ“ е определен историческият очерк за Хаджи Димитър. Трудната разграничаваност на разказа от популярните четива идва от доминиращата все още познавателна, а не естетическа функция на прозата. Важно е да се подчертае какво трябва да се запомни (оттук и използваните често резюмета), а не чувството или естетическата наслада. Измислицата в тези четива е сведена до минимум. Ето защо, когато се прочете текст с подзаглавие „истинска случка“, той трудно се различава от останалите, явно „неистински“.

В четивото „Какво ни разказват книгите“ (Д. Андреев, г. VII, 1897 г.), определено като „разказ“, покрай общата полза от книгите е направена и една конкретна вестникарска „реклама“: „Когато прелитваше новата книга на Вазова: „Нова земя“, вратата се отвори...“ Детето, което още не може да чете, прелитва точно последната книга на известен писател и окончателно решава да се научи да чете. Но рекламните продължават: „Още от първо отделение той започва да чете освен учебниците си и други детски книги като: „Младина“, „Звезда“, „Робинзон“ и др.“

В други текстове личи стремеж да се надмogne публицистичният и научнопопулярният стил с разказен (трудно е да се каже художествен), но тъй като художествената проза все още не е открила своя автономен свят, разказният тон невинаги може да превърне текста в разказ. Например урокът по астрология „Месечните фази“ (г. VIII, 1898 г.) започва с непривично обръщение: „Драгий Борисе, аз получих писмото ти и много ти благодаря за труда. Моля, слушай що научих по География този месец...“ Оттук вататък следва същинската част, написана в непроменен научнопопулярен стил, така както е чут от учителя и накрая отново завършва като писмо: „Драгий Борисе, засега толкова...“ В случая епистолярната рамка променя само формално речевата ситуация (не от името на учител, а от името на ученик, който по „взаимучителната метода“ обучава друг ученик). Допълнителното предимство на така оформеното изложение е, че читателите могат да се научат и как да пи-

шат писмо. Освен това се създава и постоянна рубрика (подзаглавието „Из писмото на Крума“ подсказва, че извадките могат да продължат и в други книжки, както и става). Тоест, в случая епистолярната форма е повече редакторски, отколкото художествен похват. Но такива четива ясно показват стремежа към сюжетирани на текстовете.

Особено интересни са един вид обяснителни ремарки под заглавие „Обяснение на цветната картина“. „Обяснението“ всъщност е опит за „разказване“ на цветната илюстрация, с която започва всяка книжка. Най-често започва със зрителноорентиращо изречение „Погледнете тази картинка!...“ Но в последвалия разказ винаги се предава информация, която не се „вижда“. Например в обяснението към „картинката“ „Развъгляването на море“ (г. IX, 1900) се разказва как родителите изпращат сина си Роберт в чужда страна, а след пет дни получават писмо, чийто текст изцяло е предаден. Този текст е интересен и от друга страна: няколко думи в писмото са в курсив: Роберт, Атлантически океан, „Розалия“ (името на кораба), изпращачи, рожба, шумливите (морски вълни), сребристите (вълни). Думи в курсив се срещат и в други текстове на списанието. Ако се опитаме да открием принципа на тяхното отделяне от останалите, бихме казали, че това са чуждите (непознати) думи, но и особените — в случая „шумливите“ и „сребристите“, които можем да определим като поетизми. Читателят трябва да обърне внимание на тези поетизми, а защо не и да ги запомни. Те могат да му послужат, когато трябва да съчини нещо подобно. Ето как сподобът на открояване независимо от контекста се превръща в способ на клиширане на поетическия език — особено след преминаването му в ученическите съчинения.

В първите годишници прозаическите материали оставят впечатление, че се стремят да възпитат някакъв ученически, а не действителен художествен вкус (или по-скоро се стремят да научат как да се пишат съчинения и други писмени видове в училище, отколкото да се домогнат до художествената литература). В тази насока списанието осъществява и „обратна“ връзка с прилежните си читатели. Обявените конкурси поставят досущ същите задачи, които си поставят и авторите в някои текстове. Например: „Който разкаже тази история с думи най-хубаво...“; „Защо се радваме на пролетта?“ и др. Неслучайно в началото на века децата-творци повтарят доста умело учителите си от края на миналия век. От своя страна техните учители се учат от преводите, които най-често самите правят (напр. много голяма близост има между преводните и оригиналните текстове на Д. Андреев, Д. Абаджиев, Ив. Радков).

От началото на века на страниците на списанието се откриват нови жанрови разновидности, които много по-късно получават истински художествени възгледи. Най-интересни са опитите за интеграция на разказа с

приказката — първата сполучлива интеграция на разказа и най-сполучливата, когато е предназначен за децата.

Разказът „Чудното яйце“ от Р. Белчев (г. X, 1901) започва в минало несвършено време: „В нашето село живееше един човек и развъждаше добитък... Бай Христо имаше пет деца...“ Очевидна е близостта до приказното повествование. Затова никак не смущава продължението на разказа в „автентичното“ преизказано наклонение. Накрая авторът завършва в сегашно време, за да отпрати към читателите си псувата на разказа.

В същата десета годишница е включен и разказът на Цоньо Калчев „Затворник“. И в него са използвани сюжетноструктуриращи елементи от фолклора: затворникът разговаря с орела, фукувицата, птичката, славейчето, за да научи за дома и съдбата си.

В някои от разказите може да се открие конструкцията „приказка в разказ“ (напр. в разказа обяснение към цветната илюстрация (г. XI, 1902) „Малката учителка“ от Ив. Радков, в „Приказката на дядо Вълъ“ (г. XVII, 1909) от Ст. Чешмеджиев).

Като явление в жанровото развитие на прозата за деца на страниците на „Младина“ могат да се отбележат разказите на Ст. Чешмеджиев. Те не описват случки — по-скоро се опитват да внушат настроение, да създадат образ и атмосфера („Просяк“, г. XVII, 1908). Много от тях напомнят стихове в проза. Отгук и фрагментарната им структура. За да се получи точна представа, ще цитирам изцяло един от текстовете — „Задуха“ с подзаглавие „Есенна картина“ — в други книжки авторът е публикувал и „Зимни картини“ в два фрагмента, „Пролетни картини“ и др.

„Задуха остро вятърът, зашушнаха листи по дърветата.

Те шушат и падат мъртви на земята... Задуха остро вятърът и черни мъгли над нас докара. Със студени къпки земята обвиха и на хората тъжни мисли навяха...

Навред унило и през мъглите дъждът тихо ръми; ръми и не спира...

Завая тихо вятърът и навява тъги и мъки...

Тъги за загубени пролетни и летни дни и мъки за близките черни и мрачни дни...

Многого абзаци, наподобяващи стиховото изграждане, инверсиите, повторенията, недизказаността, образният паралелизъм действително доближават „зимната картина“ до поезията в проза — един модерен жанр в литературата ни за възрастни от началото на века.

По време на войните същият автор публикува в няколко книжки „Картини и спомени от войната“, където явно личи опитът за схудожествяване на преживяното.

С няколко думи би трябвало да се очертае и състоянието на приказния жанр. Въз всяка книжка на списанието се отделя място за една, а по-късно и за повече приказки. Засиленото внимание към приказката е

част от вниманието към цялото словесно народно творчество. С появата на литературни интерпретации на фолклорните жанрове техните „чисти“ варианти започват да се появяват задължително с жанрово пояснение: народна приказка, народна песен, народна басня, народна гатанка, народно поверие, народна окороговорка.

Преразказите на фолклорните приказки се наричат в съдържанията „преводи“, а към един преразказ от 1902 г. се появява определението „волен превод“ (показан стремеж да бъде отчетена степента на авторизация на оригинала). Чрез езиково осъвременяване някои от приказките се адаптират да градска среда (например за царския син царската дъщеря е „госпожица“). Конкретизацията на мястото в приказката „Чудната свирка“ (преведе Ц. Калчев, г. XI, 1902) също не е характерно за фолклорните варианти: „Между една пуста гора, далеч от големите и шумни градове, лежало край пътя селцето Пъстра Поляна“.

Появяват се и първите оригинални приказки от Ст. Чешмеджиев („Изгубена радост“, г. XVIII, 1909; „Последната снежинка“, г. XXIII, 1915). В приказката „Последната снежинка“ можем да видим далечен предшественик на лиричните приказки на Ангел Каралийчев.

След предългото изложение обобщение няма да има — то ще бъде направено след разглеждане на още списания за деца, излязали преди Първата световна война.

СЕДМИЦА НА ДЕТСКАТА КНИГА И ИЗКУСТВОТА ЗА ДЕЦА — 1990 НАГРАДЕНИ ТВОРБИ ЗА 1989

ЗА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА

НАГРАДАТА „П. Р. СЛАВЕЙКОВ“ на МНП се присъжда на писателя АТАНАС ДУШКОВ за цялостното му творчество за деца.

ЗА ПОЕЗИЯ

Награда на ЯНАКИ ПЕТРОВ за стихосбирката му „Гърне и похлулак“.

Награда на КРЪСТЮ СТАНИШЕВ за книгата му „Нищо нещо“.

ЗА БЕЛЕТРИСТИКА

Награда на ДИМИТЪР КОРУДЖИЕВ за книгата „Крадци на книги“.

Награда на ИВАН ТРЕНЕВ за книгата „Завладяването на Медика“.

Награда на ВЕЛИЧКА НАСТРАДИНОВА за книгата „Невероятната Марта“.

ЗА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА

НА ЮЛИАН ПОРДАНОВ за книгата „Портрети от книжната лавица“.

ЗА НАУЧНОПОПУЛЯРНА ЛИТЕРАТУРА И ПУБЛИЦИСТИКА

Награда на ПЕТЪР КОНСТАНТИНОВ за книгата „Завръщането на Прометей“.

Награда на ИВАН НИКОЛЧЕВ за книгата „Радиацията“.

Награда на НИКОЛА РАШЕВ за книгата „Срещи с непознати страни“.

ЗА НАУЧНА ПУБЛИЦИСТИКА

Награда на МАРГАРИТА ПЕТРИНСКА за книгата „Ильо войвода“.

ЗА МУЗИКАЛНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА ГОЛЕМИ МУЗИКАЛНИ ФОРМИ

Награда на БОРИС ҚАРАДИМЧЕВ за цикъл за цигулка и пиано „Шест музикални картинки“.

Награда на ФИЛИП ПАВЛОВ за ораторията „Хоровод на мечтите“ и на автора на текста ДИМИТЪР МИХАЙЛОВ.

Награда на ТОДОР ПОПОВ за концерт за виолончело и оркестър.

ЗА МУЗИКАЛНО-СЦЕНИЧНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Награда на ТОНЧО РУСЕВ и ПАНАЙОТ СЛАВЧЕВ за мюзикъла „Сто и един далматинци“ и на автора на либретото ВЕНКО ЕВТИМОВ.

Награда на АЛЕКСАНДЪР ТЕКЕЛИЕВ за операта „Готвачът на херцога“ и на автора на либретото КРЪСТЮ СТАНИШЕВ.

МАЛКИ МУЗИКАЛНИ ФОРМИ

Награда на АНДРЕЙ ДРЕННИКОВ за песента „Просто така“ и на автора на текста МИЛЕНА ИВАНОВА.

Награда на ЛЮБОМИР ДЕНЕВ за песента „Дневен режим“ и на автора на текста АТАНАС ЦВЕТКОВ.

Награда на ПЕТЪР СТУПЕЛ за песента „Детска песен“ и на автора на текста КИНА КЪДРЕВА.

ЗА ТЕАТРАЛНИ СПЕКТАКЛИ, ТЕЛЕВИЗИОННИ И РАДИО-ПОСТАНОВКИ

Присъжда се награда на творческия колектив, осъществил спектакъла „Закона на джунглата“ в Народния театър за младежта и Народния дворец на културата в лицето на:

актрисата ИСКРА РАДЕВА,
композитора ЛЮБОМИР ДЕНЕВ,
режисьора АНДРЕЙ АВРАМОВ.

(Продължава на стр. 55)